

აფხაზეთი საქართველოს განუყოფელი ნაწილია

ისტორიული აფხაზეთის მოსახლეობა:
მისი ეთნიკური უმეადგენლობა,
წარმოშავლობა და კუთვნილება

წარმოდგენილი ნარკვევის ავტორმა გურამ გაბუნიაშ 2003 წლის 20 იანვარს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში წარმატებით დაიცვა სა-
დოქტორო დისერტაცია თემაზე: „საქართველო X საუკუნის ბოლო მეოთხედსა
და XI საუკუნის დასაწყისში (საქართველოს სახელმწიფოებრივი გაერთი-
ანების პრობლემური საკითხები)“.

საკვალიფიკაციო გამოკვლევის მეორე თავის ერთ-ერთი პარაგრაფი ეძ-
ღენება განსახილველი ეპოქის აფხაზეთის პრობლემატიკას. ავტორმა განა-
გრცო აღნიშნული თემა, შეაფასო იგი უახლესი მასალებით და ასე ამგვარად,
განახლებული ისტორიული ნარკვევით წარდგა ქართველი მკითხველის წი-
ნაშე. ნაშრომში აღძრული პრობლემა განხილულია მოკლედ, მაგრამ ახალი,
მნიშვნელოვნად განსხვავებული პოზიციიდან და იგი არაერთ მეცნიერულ
სიახლეს შეიცავს.

წიგნი განკუთვნილია აფხაზეთის საკითხით დაინტერესებული მრავალ-
რიცხოვანი აუდიტორიისათვის: სპეციალისტთა, სტუდენტთა ახალგაზრდობისა
და, საერთოდ — მკითხველი საზოგადოებისათვის.

გამოკვლევა ეძღვნება საქართველოს სახელმწიფოებრივი ერთიანობის აღ-
დგენის, ქუთაისის სიონის (ბაგრატის) და ბედიის ტაძრების 1000 წლისთავს.

ISBN 99928-79-53-X

რედაქტორი

მიხეილ ნიკოლეიშვილი

**ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი**

რეცენზენტები:

**ნოდარ მუშაპულიანი,
ვლადიმერ წაყვარაძე**

**ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატები,
დოცენტები**

© ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

ერთიანი ქართული სახელმწიფოს შექმნა, მისი წინარეისტორია და მომდევნო ხანა საქართველოს ისტორიის უმნიშვნელოვანესი ეტაპია. მან გადამწყვეტი როლი შეასრულა ქართველი ხალხის მრავალათასწლოვან თავგადასავალში.

VIII საუკუნის დასასრულს დასავლეთ საქართველოში ეგრის-აფხაზეთის, ანუ ე.წ. „აფხაზთა“ სამეფო შეიქმნა. მისი დედაქალაქი იყო ქუთაისი. არსებითად 978 წლიდან, ეგრის-აფხაზეთის სახელმწიფო (დასავლეთ საქართველო და შიდა ქართლი) საფუძვლად დაედო საქართველოს პოლიტიკურ გაერთიანებას. ერთიანმა ქართულმა სამეფომ ხუთი საუკუნე (978/1001 — 1490) იარსება და წარუშლელი კვალი დატოვა ჩვენი ქვეყნის ისტორიაში.

განსახილველი პრობლემის უაღრესად სირთულისა და აქტუალობის გამო, საჭიროდ მიგვაჩნია საქართველოს განუყოფელი ნაწილის — საკუთრივ აფხაზეთის ისტორიის და მასთან ორგანულად დაკავშირებულ ზოგიერთ საკითხს მოკლედ შევუხებოთ...

ეგრის-აფხაზეთის (ე.ი. დასავლეთ საქართველოს) სამეფოს მოსახლეობა, რა თქმა უნდა, ქართული იყო. აქ უხსოვარი დროიდან ძირითადად ეგრები (ზანები), სვანები და ქართველები ცხოვრობდნენ. რაც შეეხება საკუთრივ აფხაზეთს, იგი ყველა ისტორიულ ეპოქაში (პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივად და ეკონომიკურ-კულტურულად) ჯერ — სრულიად ეგრისის, ხოლო შემდეგ — სრულიად საქართველოს დიდი ქვეყნის განუყოფელი ნაწილი იყო. იგი ტერიტორიულად დასავლეთ-ქართული სამყაროს განაპირა ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში მდებარეობდა.

ასევე ითქმის ისტორიული აფხაზეთის უძველესი ხანის მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობის, მისი წარმომავლობისა და კუთვნილების შესახებაც¹. ყველაფერი ეს კარგად ჩანს კავკასიელ ხალხთა წარმომავლობის შესახებ ლეონტი მროველის ცნობილ კონცეფციაშიც, რომლითაც იწყება საერთოდ „ქართლის ცხოვრება“. „მამამთავრების“ ეპოქაში ეგრისის ქვეყანა აღწევდა ამიერკავკასიის უკიდურეს ჩრდილო-დასავლეთ პუნქტამდე — „სადა წარსწუდების წუერი კავკასისა“ (ე.ი. ტამანამდე), ხოლო ისტორიულ ეპოქაში — ეგრისის, აფხაზეთის, ლიხთ-იმერეთის (საერთოდ, საქართველოს) სახელმწიფო-პოლიტიკური საზღვარი იწყებოდა ნიკოფსიიდან².

მთელი დასავლეთ საქართველოს აღნიშნული საერთო-კრებსითი ქართული სახელწოდებების ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით ჩამოთვლისას, დიდი ქართველი ისტორიკოსი და გეოგრაფი ვახუშტი ბაგრატიონი ხაზგასმით აღნიშნავდა: „ქუეყანისა ამის სახელნი არიან საერთოდ სამი: პირველად ეგრისი, მეორედ აფხაზეთი, მესამედ იმერეთი“ (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, თბ., 1973, გვ. 742₄₅). ასევე, საგსებით სწორი იყო სწავლული ბატონიშვილი, როდესაც აფხაზეთის სამეფოს, მისი აშკარად გამოხატული ზოგად-ქართული და ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, ეგრის-აფხაზეთის სამეფოს, ხოლო მის მეფეებს — ეგრის-აფხაზეთის მეფეებს უწოდებდა.

აფხაზეთი ყოველთვის, ყველა ისტორიულ ხანაში, იყო სრულიად საქართველოს ერთ-ერთი ძირეული ქართული ქვეყანა, ხოლო მისი ძირძველი მოსახლეობა — ქართველი ხალხის განუყოფელი ნაწილი.

რაც შეეხება ათასი წლის წინათ, ე. ი. X-XI საუკუნეებში, საკუთრივ აფხაზეთში მცხოვრებ აფხაზებს („აფხაზი“, „აბხაზი“), ისინი ისეთივე ქართველური ტომი იყო, როგორც ყველა სხვა დანარჩენი ზემოჩამოთვლილი—ქართვები, ეგრები (მეგრულ-ჭანები), სვანები.

აქედანვე არაორაზროვნად და საზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ აფხაზეთის არც მაშინდელ, არც უფრო ადრინდელ და არც შემდეგდროინდელ (ე.ი. უხსოვარი დროიდან ვიდრე XVII საუკუნის დასაწყისამდე) მოსახლეობას ახლანდელ აფხაზეთთან³, გარდა ამ უკანასკნელთა მიერ გვიან დაკავებული ტერიტორიისა, ასევე გვიან შერქმეული სახელწოდებისა და ანთროპოლოგიური წარმომავლობისა, არავითარი სხვა საერთო არა აქვს.

ახლანდელი აფხაზების, ე.ი. აფსუების წინაპრები არიან ადიღეელები (ჩერქეზები), კერძოდ, აბაზები („აბაზა“, „აბაზინი“). ისინი უძველესი ხანიდან ჩრდილოეთ კავკასიაში, ძირითადად ყუბანის აუზში ბინადრობდნენ. აზოვისპირა დაბლობი, ქვემო და შუა ყუბანისპირეთი ადიღეური მოდგმის ხალხებისა და ტომების საერთო წინარესამშობლოა. „პირიქითა აფსუა-აფხაზების“ დედა-ტომი აბაზები (XIX საუკუნემდე ორივე ტომის — აბაზებისა და აფსუების საერთო-კრებსითი სახელი „აბაზა“ იყო) ახლაც თავიანთ ძველ მიწა-წყალზე, იმიერკავკასიაში, მდინარე ყუბანის აუზში ცხოვრობენ კომპაქტურად.

ტერმინებს „აფხაზი“ და „აფხაზეთი“ სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში ჰქონდა თავისი როგორც ვიწრო, ასევე ფართო მნიშვნელობა (თუ დატვირთვა). თავდაპირველად „აფხაზეთად“ (ძველი, გვიანანტიკური ხანის „აბაზგია“) იწოდებოდა მდინარეების ბზიფის, აგრეთვე ფსოუსა

და მზიმთის ხეობათა მთიანი ნაწილი. სწორედ ესაა საკუთრივ აფხა-
ზეთი. საკუთრივ აფხაზეთი (ძირითადად, ბზიფის აუზის შუა და ზემო-
წელი) მოქცეული იყო დიდი კავკასიონის, ბზიფისა და გაგრის ქედებს
შეგნით.

VI საუკუნიდან, აფხაზეთის საერისთავოს (სამთავროს) გაძლიერების
პარალელურად, სახელწოდება „აფხაზები“ და „აფხაზეთი“ აქედან მთელ
შემდეგდროინდელ ისტორიული აფხაზეთის (ნიკოფსიიდან ვიდრე
კლისურამდე) ტერიტორიაზე გავრცელდა⁴.

აფხაზეთის თავდაპირველ მოსახლეობას უძველესი და სახელო-
ვანი კოლხები და მათი შთამომავალნი, ქართველური მოდგმის
ტომები (ეგრები, სვანები, ქართები) შეადგენდნენ. გარკვეულ ის-
ტორიულ ეტაპზე (დაახლოებით ახ. წ. VI საუკუნიდან) მათი
საერთო-კრებისთი სახელი გახდა „აფხაზები“, რომელიც საკუთრივ
აფხაზეთში (მდინარეების—ბზიფისა და ფსოუ-მზიმთის ხეობათა მთიან
ნაწილში) მცხოვრები ძველი ქართველური ტომის („აფხაზ-აბხაზ-აბასხ-
აბაზგ“-ი⁵) სახელწოდებიდან მომდინარეობს.

VIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან, აფხაზეთის სამთავროს ხელისუ-
ფალთა ინიციატივით, ყოფილი ეგრისის სამეფოს ტერიტორიის ხელა-
ხალი პოლიტიკური გაერთიანებისა და დასავლეთ საქართველოში მე-
ფობის აღდგენის შემდეგ, სახელწოდება „აფხაზი“ და „აფხაზეთი“,
როგორც ახალი კრებისთი სახელი (ისევე, როგორც შესაბამისად, თავის
დროზე: „კოლხი“, „ეგრი“, „ლაზი“, განსაკუთრებით — „ქართი“, „ქართლი“,
„ქართუელი“); თანდათან განიფრცო მთელ დასავლეთ საქართველოზე
(ნიკოფსიიდან ლიხამდე), ხოლო X საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედი-

დან—მთელ საქართველოზედაც (ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე) კი. ეს მოხდა იმის გამო, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი ერთიანობის აღდგენას სათავეში ედგა თვისებრივად და მასშტაბურად სულ სხვა აფხაზეთის, უფრო სწორად, ეგრის-აფხაზეთის დასავლურქართული სამეფო („ქუთათისის ტახტი“). ასეთ შემთხვევაში (განსაკუთრებით, უცხოურენოვან წყაროებში) სახელწოდებები: „აფხაზი“ და „აფხაზეთი“, ფართო გაგებით, საზოგადოდ — „ქართველს“ და „საქართველოს“ აღნიშნავდა. ე. ი. ეს ტერმინები ერთხანს ერთმანეთის სინონიმებად, ერთმანეთის ტოლ სიდიდეებად გვევლინებიან. ასე გრძელდებოდა თითქმის XV-XVI საუკუნეებამდე.

ცხადია, ამავე პერიოდში იგივე ტერმინები—„აფხაზები“ და „აფხაზეთი“ პარალელურად გამოიყენებოდა თავისი ვიწრო მნიშვნელობითაც და აღნიშნავდა მხოლოდ ადრინდელ, ე. ი. საკუთრივ აფხაზებსა და ისტორიულ აფხაზეთს (ნიკოფსიიდან კლისურამდე, ხშირად — ფსოუმზიმთიდან ვიდრე ჯერ ანაკოფიის წყლამდე, შემდეგ — გუმისთამდე).

მცირე მდინარე ანაკოფიის წყალი (ახლანდელი ფსირცხა) ძველი, ისტორიული საზღვარია საკუთრივ ეგრისსა და საკუთრივ აფხაზეთს შორის.

ხაზგასმით ვიმეორებთ—ყველა ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევაში იმდროინდელ აფხაზებს (ამ სახელწოდების როგორც ფართო, ისე ვიწრო მნიშვნელობით) თავისი ისტორიული წარმომავლობითა და ეთნიკური კუთვნილებით, ენითა და კულტურით, სარწმუნოებითა და ყოფა-ცხოვრების წესით და ხასიათით ახლანდელ აფსუებთან თითქმის არავითარი საერთო არ გააჩნიათ.

აკად. თ. გამყრელიძე „აფხაზ-აბაზგ“ ეთნონიმის მრავალმხრივი ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ანალიზის შედეგად, შემდეგ დასკვნებამდე მივიდა:

—ანტიკური „აბაზგ“ („აბასგ“) მეორადი ფორმაა და მომდინარეობს ქართული სახელწოდებიდან—აფხაზ-აბხაზ“ (მისი მეგრული ფორმაა: აფხაზა-აბხაზა“);

—სატომო სახელწოდება „აფხაზ“-აბაზგ“-ი არავითარ კავშირში არ არის ერთი შეხედვით მის მსგავს „აბაზა“ სახელთან, რომელიც თანამედროვე აფსუა-აბაზების საერთო ადილეურ-ჩერქეზულ ტომობრივ სახელწოდებას წარმოადგენს;

—აფხაზ“-აბაზგ“-ები ერთ-ერთი საკუთრივ დასავლურქართველური წარმომავლობის ტომია;

—VIII-X საუკუნეებში სწორედ ქართველური წარმომავლობის „აფხაზ“-აბაზგ“-ები ხდებიან უძველეს ეგრის-კოლხეთში იმთავითვე ამობინადრე სხვა მრავალრიცხოვან ქართველურ ტომთა გამაერთიანებელნი საერთო დასავლურ-ქართულ სახელმწიფოდ— „ხოლო ტერმინი აფხაზეთი“ მთელი დასავლეთ საქართველოს სამეფოს სახელწოდება ხდება“;

—ბერძნული საისტორიო ტრადიციის მიხედვით, უძველესი კოლხეთისა და კოლხეთის (ეგრის-კოლხეთი) მემკვიდრედ ჯერ—ლაზიკის“ სამეფო (ქართული წყაროების „ეგრისი“, ანუ ეგრის-ლაზეთი) გამოდის, ხოლო VIII საუკუნის დასასრულიდან—აბაზგია“ (ქართული წყაროების აფხაზეთი“, აფხაზეთა სამეფო“, ანუ ეგრის-აფხაზეთი)“.

თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში (ვიდრე XVII საუკუნემდე) მცხოვრებ ტომთაგან შეიძლება

ერთადერთი იყოს „აფსილები“ (ქართული საისტორიო წყაროებით: „აფ-
შილები“, „აფშილეთი“), რომლებიც ჰიპოთეზურ დონეზე მაინც, ჯერ
კიდევ აღძრავენ ერთგვარ ეჭვს მათი ადილეურ-ჩერქეზული წარმომავ-
ლობის შესახებ.

ისინი ყველაზე ადრე მოხსენიებულია რომაელ მწერალთან და სა-
ხელმწიფო მოღვაწესთან გაიუს პლინიუს უფროსთან (ახ. წ. I ს.).
ისტორიული აფხაზეთის ერთ-ერთ ცენტრალურ ნაწილში (გუმისთიდან
კოდორამდე), ქართველური ტომების აქტიურ გარემოცვაში ხანგრძლი-
ვად ყოფნის შემდეგ, უკვე VIII საუკუნიდან „აფსილთა“ თვით სახელიც
კი ქრება. თუ ზემოთ გამოთქმული ეჭვი სინამდვილეს შეესაბამება,
მაშინ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ეგრის-აფხაზეთის გაერთიანებული
სამთავროს (სულ მალე—სამეფოს) შექმნისთანავე აფსილები, ასიმილა-
ციისა და ინტეგრაციის ხანგრძლივი პროცესის შედეგად, საბოლოოდ
შეერწყნენ ადგილობრივ, ძირძველ ქართულ მოსახლეობას, სრულიად
ქართველ ხალხს. ასეთი შემთხვევები მსოფლიოს ხალხთა (მათ შორის
ქართველი ხალხის) ისტორიაში არცთუ იშვიათად გვხვდება...

მაგრამ, როგორც ჩანს, არც ეს ეჭვი უნდა შეესაბამებოდეს
ჭეშმარიტებას!

ისტორიულ წყაროებში დამოწმებულ „აფშილს“ არც გეოგრაფიულად,
არც ქრონოლოგიურად და არც ფორმალურ-ლინგვისტურად არაფერი
აქვს საერთო „აფსუასთან“... გვაქვს საფუძველი აფშილები ერთ-ერთ
დასავლურ-ქართულ ტომად ჩავთვალოთ, რომელიც გვიან საუკუნეებ-
ში ნაწილობრივ აბსოლუტურად შეერწყა მეგრელებს, ნაწილობრივ
კი გააფხაზდა (გააფსუედა)“, — დაასკვნის აკად. დ. მუსხელიშვილი⁷.

პ. ინგოროყვას, გ. ახვლედიანის და სხვათა აზრით, ისტორიული ეთნონიმი „აფსუა“ („აფს-უა“) და არც ამ სატომო სახელწოდებიდან წარმოებული სახელები (მათ შორის გეარსახელები) არ არის არაქართველური წარმომავლობის. ზემოთ მოხსენიებულ პლინიუს უფროსის მიხედვით, აბსოას (აბსოები) მრავალრიცხოვანი ტომი სკვითური წარმომავლობისაა და მათი თავდაპირველი საცხოვრისი კასპიის ზღვის ჩრდილო-დასავლეთი სანაპირო ყოფილა⁸...

●
როგორც ცნობილია, ძირითადად დიდი კავკასიონის წყალგამყოფ ქედზე გადის საქართველოს ჩრდილოეთი საზღვარი. თუმცა, კავკასიონი არასოდეს ყოფილა „ჩინური კედელი“ საქართველო-ამიერკავკასიისა და იმიერკავკასიის ხალხებსა და ქვეყნებს შორის. ქართველთა ისტორიულად კუთვნილი ტერიტორიები დიდი ქედის გადაღმა, ჩრდილოეთ კავკასიაშიც გადადიოდა („პირიქითა საქართველო“). ამ ტერიტორიებიდან დღევანდელ საქართველოს სამი ძირძველი ქართული ქვეყანა შემორჩა: ხევი (თრუსთი), პირიქითა ხევსურეთი და თუშეთი. ისტორიულ წარსულში ასეთი ქვეყნების რიცხვს განეკუთვნებოდა აგრეთვე — ისტორიული დვალეთი, პირიქითა სვანეთი („სონთა ქვეყანა“), დიდოეთი, პირიქითა წუქეთი.

დროდადრო, განსაკუთრებით ქართველობისათვის თავსდატყბილ ძნელბედობათა ხანებში, მიმდინარეობდა სხვა, ერთი შეხედვით მსგავსი, მაგრამ თვისებრივად სრულიად განსხვავებული ხასიათის პირუკუ პროცესი—კავკასიონის უღელტეხილებით ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელი მოსახლეობის ცალკეული ნაკადების საქართველოს მიწა-წყალზე შე-

მოღწევა და დასახლება.

XVI საუკუნემდე ქართული სახელმწიფოს ცენტრალური ხელისუფლება (მშვიდობიანი საშუალებებით, ან ზოგჯერ—სამხედრო ძალით), ასე თუ ისე, ძირითადად მანც ახერხებდა კავკასიონის უღელტეხილების, და მათი გამოყენებით, ამ ჩვეულებრივად ბუნებრივი, მაგრამ უაღრესად მტკივნეული და საშიში პროცესის გაკონტროლებასა და დარეგულირებას: შემოსეულ მთიელთა ეთნიკური ჯგუფები ან ისევ უკან—სამშობლოში ბრუნდებოდნენ, ანდა საქართველოს სახელმწიფოებრივ ქვეშევრდომობაში შემოდიოდნენ და შემდეგ თანდათან, ქართველთა მიერ მათი ასიმილაციის შედეგად, ქართველი ხალხის შემადგენელი და განუყოფელი ნაწილი ხდებოდნენ...

საისტორიო წერილობითი წყაროები საშუალებას იძლევა ჩრდილო-კავკასიური მოსახლეობის ასე თუ ისე მნიშვნელოვანი ნაკადების ქედს გადმოღმა ინფილტრაციის (თუ ექსპანსიის) მთელ ისტორიულ პროცესს თვალი გავადევნოთ ძვ. წ. I საუკუნიდან⁹ დღემდე.

საუკუნეების გრძელ მანძილზე ამ მხრივ მომხდარი რაოდენობრივი ცვლილებები ნელ-ნელა თვისებრივი ცვლილებების ხასიათს იღებდა და ასე თანდათან (ძირითადად XVI-XVII საუკუნეებიდან), ერთიანი ქართული სახელმწიფოებრიობის დასუსტება-დაცემის ფონზე, საქართველოს უძველეს (უმთავრესად, „სანაპირო ქვეყნების“) მიწა-წყალზე უცხო ეთნიკური ელემენტის მომძლავრების შედეგად, ერთიმეორის მიყოლებით ჩნდებოდა არაქართული წარმომავლობის მოსახლეობის ცალკეული კომპაქტური ჯგუფები: ადიღეურ-ჩერქეზული მოღვმის ჯიქები და აბაზა-აფსუები—ისტორიული აფხაზეთის ნაწილში, ირანუ-

ლენოვანი ალან-ოსები—დვალეთსა და ჩრდილოეთ შიდა ქართლში, ჩიჩნურ-ინგუშური მოდემის ქისტები—კახეთის მთიულეთში (პანკისის ხეობა), დაღესტნური წარმომავლობის მოსახლეობა (კრებსითი სახელწოდებით „ლეკები“)—აღმოსავლეთ ჰერეთში...

როგორც ცნობილია, ერთიანი ქართული სახელმწიფო XV საუკუნის ბოლოს (საბოლოოდ—1490 წელს) დაეცა. გაერთიანებული სრულიად საქართველო ცალკეულ „საქართველოებად“ დაიშალა. დასავლეთ საქართველოს ტერიტორია იმერეთის სამეფოს შემადგენლობაში დარჩა. თუმცა მას ფაქტობრივად სულ მალე (XVI საუკუნის შუახანები) გამოეყო სამეგრელოსა (ოდიშის) და გურიის სამთავროები. აფხაზეთი სამეგრელოს შემადგენლობაში რჩებოდა. რასაკვირველია, პოლიტიკურად დაქუცმაცებულმა საქართველომ სათანადო წინააღმდეგობა ვერ გაუწია ჩრდილოკავკასიელ მთიელთა ახალ დიდ მოძალებას, რაც XVI საუკუნიდან განსაკუთრებით გაძლიერდა და, მალე მოსახდენიც მოხდა!..

XVII საუკუნის 20-იან წლებში ისტორიული აფხაზეთის ტერიტორიაზე ცალკე აფხაზეთის სამთავრო (პოლიტიკური ცენტრი—ლიხნი, შარვაშიძეთა ქართული დინასტიით სათავეში) ჩამოყალიბდა. იგი სამეგრელოს სამთავროს გამოეყო. თუმცა, დასავლეთ საქართველოს სხვა სამთავროებთან ერთად, აფხაზეთი ნომინალურად კვლავ იმერეთის სამეფოს („ქუთათისის ტახტი“) შემადგენლობაში რჩებოდა, როგორც მისი ერთ-ერთი ვასალური ქვეყანა.

ახლად წარმოქმნილი სამთავროს ცხოვრებაში ჩრდილოეთ კავკასიიდან სულ ახლახან მასობრივად გადმოსახლებულმა ადიღეური წარ-

მომავლობის მომთაბარე-მეფეოგე და წარმართული სარწმუნოების მქონე აბაზას (აფსუა) ტომებმა გაბატონებული მდგომარეობა დაიკავეს. აფხაზეთის მხარეებში, კულტურულ-ეკონომიკურად ჩამორჩენილ გადამთიელთა ჩამოსახლებისა და დამხვდურთა მაღალი ფეოდალურ-ქრისტიანული კულტურის დასუსტების კვალობაზე, წარმართობის (კერპთაყვანისმცემლობა) აღორძინება დაიწყო. უფრო გვიან, კერძოდ, XVIII საუკუნიდან, თურქ-დამპყრობთა წყალობით, აფხაზეთში ფართოდ მოიკიდა ფეხი ახალმა რელიგიამ—ისლამმა.

შექმნილი, გაუსაძლისი პირობების გამო, XVI საუკუნის მეორე ნახევარში აფხაზეთის კათალიკოსმა მშობლიური ბიჭვინთის რეზიდენცია დატოვა და საკათალიკოსო „ტახტი“ ქვეყნის შიგნით, ქუთაისის მახლობლად, გელათში გადმოიტანა. ამიერიდან თავიანთ ნაყოფიერ შემოქმედებით მოღვაწეობასა და სულიერ ხელმძღვანელობას აქედან განაგრძობდნენ ქართულ-ქრისტიანული აფხაზეთისა და მთელი დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპყრობელნი—აფხაზეთ-იმერეთის“, ანუ „ქვემო ივერიის“ კათალიკოს-პატრიარქები (აფხაზთა, ანუ ბიჭვინთის კათალიკოსები).

ძველი, ადგილობრივი, მაღალი კულტურის მქონე მიწათმოქმედი და ქრისტიანული ქართველური მოსახლეობის (ე. ი. ძირძველი აფხაზების) ნაწილის განდევნის და ნაწილის ძალდატანებითი ასიმილაციის გზით, მათი აფსუიზაციის პროცესი კიდევ უფრო გაძლიერდა. საბოლოოდ იგი საკმაოდ ჭრელი ეთნიკური შემადგენლობის, თანამედროვე ადიღეურენოვანი აფხაზი ხალხის (აწინდელი აფხაზობა“) ჩამოყალიბებით დამთავრდა. დაიწყო ქართული ეთნიკური სამყაროსაგან აწინდელ

აფხაზთა" თანდათანობითი "გაუცხოების" პროცესი...

თანამედროვე აფხაზი ხალხის ეთნოგენეზის რთული და ხანგრძლივი პროცესი მთლიანად ახლანდელი აფხაზეთის (ფსოუდან ვიდრე ღალიძგამდე) ტერიტორიაზე მიმდინარეობდა. ამიტომ ეს მიწა-წყალი, აქ თავიდანვე მცხოვრებ ქართველებთან ერთად, თანდათან, ცალკე, ადიღეურენოვანი აფსუა-აფხაზების სამშობლოდაც (ახალი სამშობლო) იქცა.

ძველი ტერმინები—აფხაზი" და "აფხაზეთი", ამ ტერიტორიაზე (ფსოუდან ღალიძგამდე) ახალი ეთნიკური ერთობის გაჩენის პირობებში, ხელახლა და უკვე საბოლოოდ დავიწროვდა და ამიერიდან მხოლოდ საკუთრივ აფხაზეთს, უპირველეს ყოვლისა, მის ახალ, არაქართულ მოსახლეობას და ქვეყანას ("აფსუა" და "აფსნი") გულისხმობდა.

ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყალზე ძირითადი და ავტოქთონური (აღნიშნული ქვეყნისათვის სახელის მიმნიჭებელი) ქართველური ტომის აფხაზების გარდა, რასაკვირველია, ძველთაგანვე ბინადრობდნენ სხვა ქართველური ტომებიც, რომელთა შთამომავალნი დღესაც აქ (და სხვაგან) განაგრძობენ არსებობას. როგორც ირკვევა, პირველ რიგში სწორედ აფხაზეთში დარჩენილმა ქართველობამ და მათ კვალდაკვალ სხვა, დანარჩენი საქართველოს მოსახლეობამ "არ დააყოვნა" და აქ ადრე მცხოვრები ძირძველი, ძირითადად უკვე ასიმილირებული, თანამოდმე ქართულენოვანი აფხაზების, არსებული ტრადიციისა და ქართველი ერის კოლექტიური მეხსიერების გამო, მათ ადგილას იმეამდ უკვე დამკვიდრებულ არაქართულ, ადიღეურენოვან მოსახლეობასაც "აფხაზები" უწოდა. თანამედროვე აფხაზების ადრინდელი თვითსა-

ხელი (?) „აფსუა“ თანდათან დავიწყებას მიეცა.

ამგვარად, ახლად ჩამოყალიბებულ ეთნოსზე ადგილობრივი, უკვე ასიმილირებული ერთ-ერთი უძველესი ქართველური ტომის („ძველი აფხაზების“) სატომო სახელი გადავიდა. როგორც ჩანს, ქართველების მიერ ადიღეურენოვანი აფსუების „აფხაზებად“ გადანათვლის შემდეგ და შედეგად ეს სახელი სწორედ აქედან, საკუთრივ ქართველურენოვანი სამყაროდან, გავრცელდა მთელ თანამედროვე მსოფლიოშიც.

ამგვარად, სახელწოდებების — „აფხაზი“ და „აფხაზეთი“ გამოყენებისას ერთმანეთისაგან მკვეთრად უნდა გაემიჯნოთ და განვასხვავოთ:

1. მისი, როგორც ვიწრო, ისე ფართო მნიშვნელობა;
2. ისე მისი ეთნიკური შემადგენლობისა და ვინაობის მთელი ისტორიული თავგადასავალი დინამიკაში.

პირველ შემთხვევაში სახეზეა: ჯერ საკუთრივ აფხაზეთი (ბზიფის აუზი და ფსოუ-მზიმთის ხეობათა მთიანი ნაწილი) და ისტორიული აფხაზეთი (ნიკოფსიიდან კლისურამდე, ზოგჯერ ფსოუ-მზიმთიდან ანაკოფიის წყლამდე [ახლანდელი მდ. ფსირცხა], თუ გუმისთამდე), ხოლო შემდეგ—მთელი დასავლეთ საქართველო, ანუ ეგრის-აფხაზეთი (ნიკოფსიიდან ლიხამდე) და სულ ბოლოს—სრულიად საქართველო (ნიკოფსიიდან დარუბანამდე). აღნიშნული ტერმინის ესოდენ დიდი აღზევება VIII საუკუნიდან დაიწყო და გრძელდებოდა XII საუკუნის 20-იან წლებამდე. თუმცა იგი, ე.ი. „აფხაზეთი“, დროდადრო, ახალი და უკვე ძირითადი სახელწოდების — „საქართველოს“ პარალელურად გამოიყენებოდა შემდგომ ხანებშიც, XV საუკუნის დასასრულამდე, ერთიანი ქართული სახელმწიფოს საბოლოოდ დაცემამდე (და „ინერციით“—XVI საუკუნეშიც).

მეორე შემთხვევაში:

ა. ახ. წ. II-XVI საუკუნეებში სახელები „აფხაზი“ („აბაზგი“) და „აფხაზეთი“ („აბაზგია“), ეთნიკურ-კულტურული კუთვნილების თვალსაზრისით, ყველა შემთხვევაში ქართველურ შინაარსს ატარებდა.

ბ. ზოლო XVII საუკუნის დასაწყისიდან ამ ტერმინებმა, მის ხელახალ და საბოლოოდ დავიწროებასთან ერთად, თვისებრივად სულ სხვა შინაარსი შეიძინა. ამიერიდან ამ სახელწოდებებით („აფხაზი“ და „აფხაზეთი“) აღინიშნებოდა მხოლოდ და მხოლოდ ძველი, ისტორიული აფხაზეთის ტერიტორია (ფსოუ-მზიმთიდან ჯერ კოდორამდე, შემდეგ ღალიძგამდე) და აქ მოსახლე, უკვე არაქართული, კერძოდ, ადიღეურენოვანი მოსახლეობა.

ქართულ შავიზღვისპირეთში მომხდარი ძირეული ეთნიკური ცვლილებები მყისვე დააფიქსირა ისეთმა ერთ-ერთმა ყველაზე უფრო „დინტერესებულმა მხარემ“, როგორიც იყო ჩვენი ახალი დიდი მეზობელი—ოსმალეთის იმპერია. მისმა ოფიციალურმა ისტორიოგრაფიამ ძველი ტერმინოლოგია თითქმის სულ დაივიწყა და ახალი ცნება-ტერმინი მოიმარჯვა. XVI საუკუნის მეორე ნახევრიდან თურქულ ლიტერატურაში ადრინდელი ტერმინის „აფკაზოს“ („აფხაზოს“), ე.ი. ქართული „აფხაზის“ ადგილს ადიღეური წარმომავლობის აფსუა-აბაზების აღმნიშვნელი კრებსითი სახელი „აბაზა“ იჭერს.

ასევე მოიქცა შემდეგდროინდელი სხვა ისლამური და ევროპული ქვეყნების ისტორიოგრაფიაც...

მიუხედავად სერიოზული ეთნიკური და სხვა ხასიათის ცვლილებებისა, ისტორიული აფხაზეთის მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს მაინც

ქართველები შეადგენდნენ. აფხაზეთი კვლავ რჩებოდა საქართველოს განუყოფელ ნაწილად!

რაც შეეხება ძვ. წ. I და ახ. წ. I-II საუკუნეების უწინარეს ხანას (ე. ი. უძველეს „უგრის-კოლხურ ეპოქას“), მაშინ აქ, ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყალზე, ქართველური ტომების, როგორც ამ ტერიტორიების თავდაპირველი მოსახლეობის, ცხოვრების უტყუარი ფაქტი, მით უმეტეს, არავითარ ეჭვს არ უნდა იწვევდეს.

ამგვარად, ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყალზე მცხოვრები ძირძველი აფხაზები ერთ-ერთი საკუთრივ ქართველური (დასავლურქართველური) წარმომავლობის ტომია. მათ შეიძლება პირობითად—ძველი აფხაზები, ანუ „ქართველი აფხაზობა“ ვუწოდოთ. აღნიშნულ სატომო სახელებს, შესაბამისად, ყოველ კონკრეტულ ისტორიულ ხანაში, გააჩნდა თავისი როგორც ვიწრო, ისე ფართო მნიშვნელობა. XVII საუკუნის დასაწყისიდან კი ძველი, ადრინდელი ქართულენოვანი აფხაზების ადგილას ჩნდება ახალი, ე.ი. გვიანდელი ადიღეურ-ჩერქეზული მოდემის, როგორც აკადემიკოსი ნ. ბერძენიშვილი იტყოდა ხოლმე, — „აწინდელი აფხაზები“, ანუ „აფსუა-აფხაზები“ (ძირითადად, ახლად გააფსუებული ძირძველი აფხაზობა). ამიერიდან „აფხაზებად“ მხოლოდ ისტორიული აფხაზეთის ტერიტორიაზე მცხოვრები (და აქედან გადასახლებული) ადიღეურენოვანი მოსახლეობა აღინიშნება...

ახლანდელი აფხაზები ორ ძირითად ეთნოგრაფიულ ჯგუფად იყოფიან: ბზიფის (გუდაუთის რ.) და აბჟუას, ანუ კოდორის (ოჩამჩირის რ.) აფხაზებად, ხოლო აფხაზური ენა შესაბამისად—ორ დიალექტად. პირველნი სუნიტი მუსლიმანებია, ხოლო მეორენი — ძირითადად

მართლმადიდებელი ქრისტიანები. თანამედროვე აფხაზურ სალიტერატურო ენას საფუძვლად აბჟუური დიალექტი დაედო.

რაც შეეხება ძველი, ქართულენოვანი აფხაზების (ისტორიული აფხაზობა) გადარჩენილ ნაწილს, ის აბსოლუტურად შეერწყა სხვა ქართველ ტომებს, ძირითადად—მეგრელებს, ნაწილობრივ—სვანებს. ასე რომ, გვიან შუა საუკუნეებში ერთ-ერთი დასავლურქართველური ტომი „აფხაზები“ (ისევე როგორც თავის დროზე და განსხვავებულ ვითარებაში—ჰერები, დვალეები, არსებითად — ჯგავახებიც) ისტორიის არენიდან გაქრა.

XVI-XVII საუკუნეებიდან დაწყებული, დაახლოებით 400 წელზე მეტია ისტორიული აფხაზეთის მრავალჭირნანახ მიწა-წყალზე (ფსოუმშიმთიდან ღალიძგამდე) ერთმანეთის გვერდიგვერდ ცხოვრობს ორი, კავკასიური მოდემის მონათესავე ხალხი—ქართველები და აფხაზები (აფსუები). ამ ხალხების მრავალსაუკუნოვანი ურთიერთობებისა და თანაცხოვრების უნიკალური წესი, დროდადრო წარმოქმნილი გარკვეული სიძნელეების მიუხედავად, თითქმის ყოველთვის სანიმუშო, რაინდულ და ურთიერთპატივისცემის მაღალზნეობრივ მაგალითად იყო მიჩნეული! ალბათ, მსოფლიოში იშვიათად მოიძებნება ორი სხვა ხალხი, რომელთა შორის ასე მაღალი იყოს შერეულ ქორწინებათა ხვედრითი წილი (40%-ზე მეტი!). ამიტომ ასეთი ოჯახებისა და ასეთი, ერთმანეთის ახლო მონათესავე ხალხების ხანგრძლივად დაცილებაც წარმოუდგენელია...

სამწუხაროდ, საბჭოთა და პოსტსაბჭოური პერიოდის თანამედროვე ქართულ მეცნიერებაში, პირველ რიგში, ისტორიოგრაფიასა და

ენათმეცნიერებაში, დღემდე დიდი გავლენით სარგებლობს ძველი, დრომოჭმული სტერეოტიპი—თითქოს ადრინდელი, ისტორიული აფხაზები და ახლანდელი აფსუები ერთი და იგივე ხალხია, თითქოს აფხაზეთის მიწა-წყალი ერთდროულად და თავიდანვე(!) ქართველი და აფსუა-აფხაზი ხალხების საერთო სამშობლო არის და მისთანანი.

დროა, გადაჭრით გავემიჯნოთ ამ მეცნიერულად ყალბ, სახელმწიფოებრივად და ეროვნული უსაფრთხოების თვალსაზრისით მეტისმეტად სახიფათო შეხედულებებს. მსგავსი თვალსაზრისი დომინირებს ჩვენს ოფიციალურ „იდეოლოგიაში“, პოლიტიკასა და დიპლომატიაში და, თქვენ წარმოიდგინეთ, ჩვენს დღევანდელ ეროვნულ ცნობიერებაშიც კი. მეცნიერულ-თეორიულ და პრაქტიკულ მოღვაწეობაში ასეთი კაპიტულანტური პოლიტიკის შედეგები არაერთხელ დასტეხია თავს საშიშ, ხშირად სისხლიან ბუმერანგად ჩვენს სამშობლოს, ქართველ ხალხს, მის სრულიად უდანამაულო ახალგაზრდა თაობებს, ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობასა და ეროვნულ თავმოყვარეობას.

და ეს მაშინ, როდესაც იმპერიული იდეოლოგიური დივერსიების მრავალნაცადმა და გიგანტურმა რუსულმა მანქანამ, საქართველოს ადგილობრივმა სეპარატისტებმა, მათმა თანამზრახველებმა და მფარველებმა, ქვეყნის ცენტრალური ხელისუფლებისა და „დემოკრატიული დასავლეთის“ სრული წაყრუების პირობებში, წარმატებით მოახერხეს, ხელოვნურად შეექმნათ საქართველოს სახით „მცირე იმპერიის“, ხოლო ქართველის სახით—მტრის ხატი“, როგორც აფსუების, ალან-ოსებისა და სხვათა ყველა უბედურების სათავე! ჩვენ აფხაზეთის, სამაჩაბლოსა და სხვა საკითხებში, უპირველეს ყოვლისა, მეცნიერული და იდეოლო-

გიური ომი წავაგეთ... სწორედ ჩვენი უსუსური და კაპიტულანტური პოლიტიკური „კურსის“ ბუნებრივი შედეგი იყო 1992-1993 წლების „ომში“ სამარცხვინო დამარცხება და ქართველთა არნახული ეროვნული გენოციდი „მშობლიური“ აფხაზეთის მიწა-წყალზე...

დრო აღარ ითმენს. სასიცოცხლოდ საჭიროა, საგნებსა და მოვლენებს, უპირველეს ყოვლისა, თავისი საკუთარი, ჭეშმარიტი სახელები დავარქვათ. ჩვენი ვალია, ნათელი მოვფინოთ იდეური მოწინააღმდეგის მტრულ ნახელავს, აღვადგინოთ საქართველოს განუყოფელი ნაწილის აფხაზეთის ისტორიის მართალი სურათი. და, ეს, რაც ადრე მოხდება, მით უკეთესი.

პატარა აფხაზეთის ერთი და იგივე ტერიტორია ისევე არ შეიძლება ერთდროულად ყოფილიყო ორი სხვადასხვა ხალხის დედასამშობლო, როგორც არ შეიძლება, ერთ ადამიანს ორი მშობელი დედა ჰყავდეს, ან ორი დედაენა ჰქონდეს !...

დასასრულს, საკვლევი ეპოქის თემატიკას კვლავ დავეუბრუნდებით და ზემოთ ნათქვამს კიდევ ორ, მრავლისმეტყველ ისტორიულ ფაქტს დავუმატებდით:

როგორც ცნობილია, ერთიანი საქართველოს მეფეთა ტიტულატურა აფხაზეთით („მეფე აფხაზთა“) იწყებოდა. კულტურული კაცობრიობის ისტორია ჯერ არ იცნობს მეცნიერულად დასაბუთებულ მაგალითს, რომ რომელიმე სახელმწიფოს ერთპიროვნული ლიდერის ტიტული უცხო ქვეყნის, ხალხის თუ ტომის სახელის აღნიშვნით იწყებოდეს!

და მეორე: მეფე ბაგრატ მესამე, როგორც ჩანს, ამავე ბაგრატიონი ხელმწიფის „ნებითა“ და „ანდერძით“, 1014 წელს ზეღიაში დაკრძალეს.

თუ აფსუა სეპარატისტთა ლოგიკით ვიმსჯელებთ, მაშინ ქართველებს, ქუთაისის სიონის (ბაგრატიის) დიდებული ტაძრის აღმშენებელი, თავიანთი პირველი გამაერთიანებელი მეფის ცხედარი საქართველოს საზღვრებს გარეთ (!), სხვისი (უცხო) ქვეყნის მიწისათვის მიუბარებიათ; რაც ცხადია, სანიმუშო ალოგიკაა, ისტორიული ნონსენსი, ავადმყოფური აზროვნების ნაყოფი და მეტი არაფერი!

ასეთია მოკლედ ისტორიული სინამდვილე და სიმართლე. ჩვენი აზრით, ამ ურთულესი და დელიკატური საკითხის დედაარსის სხვაგვარი (მით უმეტეს, ტურჩანინოვ-ვორონოვ-ჰიუიტი-არძინბასეული, ე. ი. გაუკუღმართებული) ინტერპრეტაცია მეცნიერულად არასწორი და ყალბი, ხოლო პოლიტიკურად მავნე და საშიშია.

მსოფლიო ისტორიამ იცის ერთი, ადგილობრივი, მკვიდრი, უკვე ასიმილირებული ეთნოსის სახელწოდების მეორეზ — მოსულ და გამარჯვებულ ეთნიკურ ჯგუფზე გადატანა-გავრცელების არაერთი ფაქტი თუ შემთხვევა. მაგალითად, არაბმა დამპყრობლებმა მიითვისეს — უძველესი ეგვიპტელების, სირიელების, პალესტინელების, ლიბანელების, ლიბიელების, ასევე შემდეგ მოსულმა სლავებმა — ძველი მაკედონელების, თურქულენოვანი ბულგარების, გერმანელებმა ერთ-ერთი ლიტვური ტომის — პრუსების, კავკასიაში მოსულმა თურქებმა — დამხვედური ადარბადაგანელების (თანამედროვე აზერბაიჯანელების) სახელები.

სამწუხაროდ, დაახლოებით ანალოგიური პროცესები მიმდინარეობდა და დღესაც გრძელდება თვით საქართველოს მიწა-წყალზეც. ერ-

თზე, „აფხაზებზე“, უკვე ვისაუბრეთ, როცა ჩრდილოეთ კავკასიიდან გადმოსახლებული ადიღეურენოვანი აბაზები (აფსუები) „აფხაზებად“ გადაენათლეთ. ახლა, მსოფლიოს თვალწინ, ისევ ბევრი ჩვენგანის გაუთვისებელი ცნობიერებელი „ინიციატივითა“ თუ მონაწილეობით, ქართული ცივილიზაციის ერთ-ერთ მებაირალტრედ საყოველთაოდ აღიარებულ სახელოვან და უშიშარ ქართველ „წინამბრძოლნთ“, უკვე გამაჰმადიანებულ მესხებს — „თურქ მესხებად“, ხოლო XIX საუკუნეში ძირეულ ქართულ ქვეყანაში, ისტორიულ ჯგავახეთში შემოხიზნულ სომხებს — „ჯგავახებად“ („ჯგავახ“) მოვიხსენიებთ ხოლმე. სამარცხვინო და უზნეო ფაქტად მიგვაჩნია, როცა ეს გაუგებარი ცნებები და ტერმინები პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებებით მთელ მსოფლიოში ვრცელდება და, რაც კიდევ უფრო სავალალოა, ისინი თანდათანობით სამეცნიერო ლიტერატურაშიც მკვიდრდებიან.

ჩვენი ერთიანი ქართული ცნობიერების მოშლის, ეროვნული მეობისა და სიფხიზლის საშიში დაქვეითების ასეთივე მეტყველი მაგალითია ზოგიერთი ჩვენგანის უკადრისი საქციელი, როდესაც მაჰმადიან ქართველს — „თათარს“, კათოლიკე თანამემამულეს — „ფრანგს“, პროტესტანტული რწმენის თანამოძმეს — „გერმანელს“, ხოლო მონოფიზიტ (გრიგორიან) ქართველს — „სომეხს“ ვეძახით.

კიდევ ერთი ცნობიერი მაგალითი (და, შემდეგში, არა მარტო მაგალითი!) ძირძველ ქართულ მოსახლეობას, ნაცვლად ძველთაძველი სატომო სახელწოდებისა (ჰერები, ან კახელები), დამამცირებელ სახელს—ინგილოებს“ ეუწოდებთ, რაც თურქულად „ახალ-მოქცეულს“, ახლად გამაჰმადიანებულს, ე. ი. „რჯულშეცვლილს“ ნიშ-

ნავს. ასე უღვთოდ ჩავაბარეთ ისტორიას უძველესი და მშვენიერი სახელები — „ჰერები" და „ჰერეთი".

კიდევ უფრო დიდ ეროვნულ ტრაგედიად მიგვაჩნია ის ძნელად ასახსნელი ფაქტი, რომ სამხრეთ-აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის უძველესი ქართული ქვეყანა — ლაზეთ-ჭანეთი (ძველი ხალდია, ცენტრით — ტრაპეზუნტი, თავისი მნიშვნელოვანი ძველი სახელმწიფოებრივი გაერთიანებებით — პონტოს სამეფოთი და ტრაპეზუნტის იმპერიით) თითქმის სულ მთლად დაივიწყა თანამედროვე ქართულმა ისტორიოგრაფიამ, საერთოდ, ქართულმა საზოგადოებრივმა და ეროვნულმა ცნობიერებამ...

დღეს ოფიციალურ ღონეზეც არის სერიოზული და შემზარავი ჩვენს სამწუხაროდ და სამარცხვინოდ წარმატებული ცდები, განასხვავონ: ქართველი — „ლაზისაგან" (თურქეთში), ქართველი — „იგილოსაგან" (აზერბაიჯანში), ქართველი—მეგრელისაგან" (ჩვენს „მშობლიურ" აფხაზეთში). ანალოგიური პროცესები შეინიშნება მესხეთ-ჯავახეთშიც.

საბედნიეროდ, ქართულ სინამდვილეში, ერთი „საპირისპირო" და ჩვენთვის სასიამოვნო მაგალითიც გაგვაჩნია: ქართველ ებრაელობას დღევანდელ ისრაელში... „ქართველებს" ეძახიან (ადრე, XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველოდან პალესტინაში გადასახლებული ქართველი ებრაელები „გურჯებად" იწოდებოდნენ)...

თანამედროვე აფსუა-აფხაზი ხალხი ანთროპოლოგიური და ისტორიულ-კულტურული თვალსაზრისით, პირველ რიგში, ადგილობრივი — ქართველური (ძირითადად, კოლხურ-მეგრული) და მოსული-ადილეური (განსაკუთრებით, აბაზურ-აფსუური) მოსახლეობის ერთმანეთ-

თან თანდათანობით შერევა-შერწყმის შედეგად წარმოიშვა. ასიმილაცი-
ინტეგრაციის ამ ისტორიულ პროცესში გაიმარჯვა ადგილობრივმა,
დამხვედურთა ანთროპოლოგიურმა (ფიზიკურმა) ტიპმა" და მოსულთა
ენამ და ცნობიერებამ.

აფხაზი (აფსუა) ხალხის ფორმირება რამდენადმე განსხვავებულ,
უფრო სწორად, გაუკუღმართებულ ნიადაგზე დღესაც გრძელდება.
არსებითად, ჩვენს თვალწინ იქმნება ისტორიულ „ხსოვნადაკარგული“,
დენაციონალიზებული, ისლამური და რუსულენოვანი, საოცრად პრი-
ვილეგირებული და ნომენკლატურულ-კრიმინალური „სოციალური ეთ-
ნოსი“, რომლის რუსული სახელწოდებაა „Абхазы“ (ე. ი. არც მეტი,
არც ნაკლები: „აფხაზეთში მცხოვრები“).

თანამედროვე აფხაზთა არანაკლები ორი მესამედი გენეტიკურად
ქართველური წარმომავლობისაა, რასაც თვალნათლივ ადასტურებს
მათი გვარ-სახელებიც (მთელი აფხაზური მოსახლეობის დაახლოებით
80 პროცენტი), მათი ანთროპოლოგიური წარმომავლობა და სადაუ-
რობა; აფხაზეთის უძველესი და ძველი ტოპონიმიკა თითქმის მთლია-
ნად ქართველურია; ქვეყნის ეპიგრაფიკაც ძირითადად ქართულია; აფხა-
ზეთის ისტორიისა და კულტურის, განსაკუთრებით ზუროთმოძღვრუ-
ლი ძეგლებიც უმთავრესად ქართულია. მასთან ერთად, გვხვდება, აგ-
რეთვე, ძველი—ბერძნულ-რომაული და გვიანდელი—იტალიური, თურ-
ქული და რუსული ხელოვნებისა და ეპიგრაფიკის ნიმუშები, მაგრამ
არავითარ შემთხვევაში ე.წ. აფსუურ-აფხაზური! შუა საუკუნეების დი-
დი ქართველი მოაზროვნე და საზოგადო მოღვაწე გიორგი მთაწმიდე-
ლი აფხაზეთს, სრულიად სამართლიანად, „ქუეყანას ჩუენსას“ უწოდებ-
და...

როგორც ცნობილია, ქართველთა სტუმართმოყვარეობისა და შემწყნარებლობის შესახებ ლეგენდები იქმნებოდა. უცხო „ტომთა“, „ენათა“ და „სჯულთა“ მიმართ საუკუნეების მანძილზე შემუშავებული შემწყნარებლობის (ტოლერანტობის) სახელმწიფოებრივი იდეოლოგიისა და დოქტრინის „ქართული მოდელის“ და „ქართული გამოცდილების“ ფენომენი მსოფლიო ცივილიზაციის უდიდეს მონაპოვრად მიაჩნიათ—

ყოველივე ზემოაღნიშნულთან ერთად, ქართველთა ყველა თაობას ყოველთვის უნდა ახსოვდეს და სათანადოდ აცნობიერებდეს, რომ აფხაზური ენა დღეს სრულყოფილად მხოლოდ აფხაზეთის მიწა-წყალზე, საქართველოს განუყოფელ ნაწილში გაისმის. ეს ქართველ ხალხს მსოფლიო თანამეგობრობის, ცივილიზებული კაცობრიობის წინაშე სერიოზულ პასუხისმგებლობას აკისრებს. ამ დიდ ისტორიულ პასუხისმგებლობას თავისი შემწყნარებლობითა და მიმტყვებლობით ასე გამორჩეული ქართველი ერი არასოდეს გაქცევია და არც მომავალში გაექცევა...¹²

Abchasien-unveräußerlicher Teil Georgiens

Im vorliegenden Beitrag werden die Fragen der ethnischen Zugehörigkeit und die Struktur der Bevölkerung Abchasiens in der Zeit der Formierung des einheitlichen georgischen Staates erforscht. Aufgrund der aktuellen Angaben und kritischer Auswertung der gegenwärtigen Geschichtsschreibung sind einige problematische Fragen beantwortet.

Wie bekannt, hat sich am Ende des VIII. Jh-s in Westgeorgien das Königtum von Egris-Abchaseti das sog. „abchasische“ Königtum herausgebildet. Die Hauptstadt dieses Staates war Kutaissi („Kutatissi“). Ab 978 war Königreich Egris-Abchaseti (Westgeorgien und das Innere Kartli) zum Kern der politischen Vereinigung Georgiens geworden.

Abchasien war in allen historischen Epochen eine der uralten georgischen Regionen („Länder“) des Gesamtlandes. Die einheimische Bevölkerung war immer als unauflöslicher Bestandteil des georgischen Volkes zu verstehen.

Der Verfasser bekräftigt die von ihm früher vertretene Meinung, daß die gegenwärtigen Abchasen adigeischer Abstammung (d.h. apsua) sind und besiedelten dieses Gebiet von Anfang des XVII. Jh-s. Schon 400 Jahre als dieses Volk im engen Bündnis mit Georgien hier lebt.

Der Verfasser betrachtet auch die mit dieser Problematik verbundene andere aktuelle Fragen.

Абхазия неотделимая часть Грузии

В статье изучены состав и вопросы этнической принадлежности населения Абхазии в период формирования единого государства в Грузии. На основе новых данных и критического осмысления современной историографии даны ответы на некоторые проблемные вопросы.

Как известно, в конце VIII века в Западной Грузии сложилось Эгриско-Абхазское, или так называемое, "Абхазское" царство. Столицей этого государства был Кутаиси ("Кутатиси"). С 978 года Эгриско-Абхазское государство (Западная Грузия и Внутренняя Картли) фактически стало основой политического объединения Грузии.

Абхазия всегда, во всех исторических эпохах была одной из исконно грузинских регионов ("стран") вся Грузии. Коренное население, проживающее здесь с древнейших времен, всегда было неразрывной частью грузинского народа. Автор данной работы поддерживает высказанное ранее мнение о том, что современные абхазы адыгского происхождения (т.е. "апсуа") на эту территорию компактно переселялись с начала XVII века. Уже 400 лет как это население проживает в тесной связи с грузинами.

Несмотря на особую актуальность и сложность рассматриваемой проблемы, автор данного исследования вскользь касается и некоторых других вопросов, связанных с данной проблемой.

¹ საკუთრივ აფხაზეთის უძველესი მოსახლეობისა და ისტორიის შესახებ საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ლიტერატურა არსებობს. აქედან უნდა გამოვყოთ: Н. Марр, История термина "абхаз": ииан, т. VI, Спб., 1912, стр. 697-706; კრებ. „О языке и истории абхазов“, М.- Л., 1938, 44-52; პ. ინგოროყვა, გიორგი მერჩულე, თბ., 1954, გვ. 114-295 (პირველად იბეჭდებოდა ჟურნალ „მნათობში“, 1949-1952 წწ.); ნ. ბერძენიშვილი, საქართველოს ისტორიის საკითხები (წ. VIII), მე-2, შევსებული გამოცემა, თბ., 1990, გვ. 561-621; თ. გამყრელიძე, ძველი კოლხეთის სატომო სახელთა ისტორიიდან („აფხაზ-აბაზგ“ და აბაზა-აფსუა“ ეთნონიმა ისტორიულ-ეტიმოლოგიური ურთიერთობებისათვის): ჟურნ. „მაცნე“, ისტორიის, ეთნოგრაფიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია, თბ., 1991, №2, გვ. 7-16; დ. მუსხელიშვილი, აფშილთა ეთნიკური კუთვნილების საკითხისათვის: საისტორიო ჟურნ. „არტანუჯი“, თბ., 2000, №10 (აფხაზეთის სპეცნომერი), გვ. 17-24 და სხვ.

აღნიშნული გამოკვლევები სპეციალურად ეხება ჩვენთვის საინტერესო პრობლემებს და გამოირჩევა თავისი მაღალი მეცნიერული ობიექტურობით, არგუმენტაციითა და მასშტაბურობით. რაც შეეხება ამ საკითხზე არსებული, ასევე უაღრესად საინტერესო სხვა, უახლესი ლიტერატურის შესახებ საგანგებო მსჯელობას, აღნიშნული ნაშრომის „რეგლამენტი“ შეზღუდულობის გამო, ცხადია, აქ არ ვაპირებთ...

აფხაზთა ქართველური, სახელდობრ, მესხური წარმომავლობის თეორიის ერთ-ერთი ფუძემდებელია აკად. ნიკო მარი. მისი მტკიცებით, მესხ-„მოსხები“ (მოსოხები) აფხაზთა წინაპრებია. განსხვავებული ინტერპრეტაციით, ამ თვალსაზრისს თავისი სამეცნიერო მოღვაწეობის ადრეულ ეტაპზე (იხ. „ქართველი ერის ისტორია“, წ. I, 1913 წლის გამოცემა) იზიარებდა დიდი ივანე ჯავახიშვილიც.

მსოფლიო რანგის მეცნიერი ნიკო მარი, როგორც ცნობილია, ზოგჯერ არათანმიმდევრობით, ცალმხრივობითა და ტენდენციურობით გამოირჩეოდა. ფაქტობრივად, ქართველად დაბადებული და აღზრდილი მკვლევარი, სამწუხაროდ, თავისი სიცოცხლის მეორე ნახევარში მშობლიური დედაენის, ისტორიისა და კულტურის საზიანო არაერთი მოსაზრებისა თუ "თეორიის" ავტორიც გახდა— თავისი თავდაპირველი თვალსაზრისი შექმედებაში შეიცვალა აკად. ივანე ჯავახიშვილმაც, რომელმაც ძველი აფხაზები ეთნიკურად "ქართველთა მონათესავე" ხალხად გამოაცხადა.

რაც შეეხება აკად. ნიკო ბერძენიშვილს, მას აფხაზების სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ და ისტორიულ-კულტურულ "ქართველობაში" ეჭვიც არ ეპარებოდა: ისინი აქტიურად მონაწილეობდნენ "ვეფხისტყაოსნის კულტურის" შექმნაში; ხოლო ეთნიკურ-ტომობრივი თვალსაზრით, მათ ცალკე არსებულ, ადგილური მოდემის, ქართველთა მონათესავე ხალხად (აფხაზობად) მიიჩნევდა. როგორც ჩანს, ქართულ ისტორიოგრაფიაში ნ. ბერძენიშვილი აფხაზთა საკითხში" ძირითადად აკად. ს. ჯანაშიას შეხედულებებს იზიარებდა. იგი ჩვენში ამ თვალსაზრისს გულდაკერებით ავითარებდა და ამკვიდრებდა კიდეს!

აღნიშნული პრობლემის კვლევაში თანამედროვე ქართული ისტორიოგრაფიის მამამთავრების ზემოთ მოხსენიებულ — "ზომიერ", ე.წ. "აკადემიურ" კურსს იზიარებს და დღესაც ბევრი იცავს მათი სახელოვანი. სამეცნიერო სკოლის" ბევრი თვალსაჩინო წარმომადგენელიც...

აფხაზეთის (და "აფხაზთა") საკითხში, სხვებისაგან პრინციპულად განსხვავებული, ყველაზე თანმიმდევრული, თავისი მეცნიერული ობიექტურობითა და ისტორიული სამართლიანობით გამორჩეული პოზიცია ეჭირა ცნობილ ქართველ მკვლევარს პაველ ინგოროყვას. მან, XX საუკუნის შუა ხანებში, აფხაზეთის პრობლემის მეცნიერულ კვლევა-ძიებაში, არსებითად ახალ ეტაპს დაუდო საფუძვლი (მეცნიერი საკუთრივ ძველ აფხაზებს ერთ-ერთ ქართულ, კერძოდ მესხურ ტომად მიიჩნევდა)...

პაველ ინგოროყვას გიგანტური მონოგრაფიის ("გიორგი მერჩულე", თბ.,

1954, 1150 გვ.) „ყველაზე საუკეთესო შემფასებელი“ თვით აფსუა სუპარატის-ტები – მომავალი კაცისმკვლელები და მათი გარეშე და შინაური კოსმოპო-ლიტი მფარველები აღმოჩნდნენ. მათ გასული საუკუნის 50-იანი წლების მეორე ნახევარში ნამდვილი აუტოდაფე მოუწყვეს ამ წიგნს და მის ავტორს... საქართველოს, მისი ისტორიისა და კულტურის დაუძინებელი მტრები სო-ხუმსა და აფხაზეთის სხვა ქალაქებსა და დაბა-სოფლებში მასობრივად წვაე-დნენ და ანადგურებდნენ ამ საოცარი თავგადასავლის მქონე წიგნს. ბოლოს, იგი საქართველოს რესპუბლიკის ოფიციალის მიერ აიკრძალა კიდეც.

დაახლოებით ასეთივე ბედი ეწია სხვა წიგნებსაც; შერისხული და „დატყვე-ვებული“ აღმოჩნდა არაერთი მეტად საჭირო სამეცნიერო ნაშრომი, სტატია, წერილი, გამოხმაურება... სამწუხაროდ, ჩვენს მშობლიურ ლაგერდოვან ზღვის-პირეთში ავისმომასწავებლად აგორებულმა გაუგონარი (და გაუგებარი!) სი-ძულვილის („ქართველოფობიის“) ტალღამ ქართველთა საერთო-ეროვნულ ცნობიერებასა და სიფხიზლეზე ნაკლებად იმოქმედა. იგი „ძმავ, ძმითა ხარ ძლიერი“ დაფდაფების დამაყრუებელ ხმაურში თითქოს „შეუმჩნეველიც“ კი დარჩა...

თანამედროვე მსოფლიო ისტორიოგრაფიაში „აფხაზეთის საკითხე“ აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. აქედან, ორი – ერთმანეთის ურთიერთსაპირისპი-როა, ხოლო მესამე – როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, „ზომიერი“, ე.წ. „აკადემი-ური“...

უახლეს სამეცნიერო ლიტერატურაში შეინიშნება „აფხაზეთის საკითხისადმი“ ინტერესის თვალსაჩინოდ შენელება. გახშირდა თავისი არამასშტაბური, სრუ-ლიად გაუგებარი მიზანდასახულობით, მხოლოდ ცალმხრივ დათმობებზე დაფუძნებული, ზოგჯერ აშკარად კაპიტულანტური ცნობიერებით გაჯერე-ბული კვლევა-ძიების მაგალითები. თუმცა ბოლო ხანებში ამ მიმართულებით გარკვეული პოზიტიური ტენდენციებიც თვალნათლივ იკვეთება.

აფხაზეთის პრობლემატიკის კვლევაში დადებითი ტენდენციები სულ უფ-რო და უფრო შეუქცევადი და გაბატონებული ხდება. ისტორიული აფხაზე-თის ტერიტორიაზე მცხოვრები ჰენიოხების, სანიგების, მისიმიანების და სხვათა

კვალდაკვალ, აკად. თ. გამყრელიძის შეუვალი ისტორიულ-ეტიმოლოგიური არგუმენტაციის წყალობით (იხ. მისივე, ძველი კოლხეთის სატომო სახელთა ისტორიიდან: ჟურნ. „მაცნე“ – 1991, №2), აფხაზ-„აბაზგ“-ების დასავლურქართველური წარმომავლობაც დღეს ეჭვს აღარ უნდა იწვევდეს. აკად. დ. მუსხელიშვილის უახლესი მეცნიერული ანალიზის შემდეგ და შედეგად (იხ. მისივე, აფხილთა ეთნიკური კუთვნილების საკითხისათვის: ჟურნ. „არტანუჯი“, 2000, №10), სრულიად აშკარა ხდება, რომ არც „აფხილები“ („აფსილები“) არიან ადიღეური მოდგმისანი, რომ ისინიც ეთნიკურ-ტომობრივად დასავლურქართველურ სამყაროს განეკუთვნებოდნენ.

ამჟამად ქართველ მეცნიერთა მნიშვნელოვანი ნაწილის (მ.შ. ამ სტრიქონების ავტორის) თვალსაზრისი, სრულიად სამართლიანად, უაღრესად მოკლედ და ზოგადად, ასეთია:

ა. თანამედროვე აფხაზეთის მიწა-წყალზე უძველესი დროიდან XVII საუკუნის დასაწყისამდე მხოლოდ ადგილობრივი, ქართველური ტომები (ზანები, სვანები, ქართვები) ცხოვრობდნენ.

ბ. „ძველი აფხაზები“ (მათ შორის, „აბაზგები“ და „აფსილებიც“) ერთ-ერთი საკუთრივ დასავლურქართველური, კერძოდ, ზანური (კოლხური) წარმომავლობის ტომია.

გ. დღევანდელი ადიღეურენოვანი აფსუების წინაპრები თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე, თავიანთი წინარესამშობლოდან, ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიიდან (ყუბანისპირეთი) XVI-XVII საუკუნეებიდან ჩამოსახლდნენ. მათ მოახდინეს დამხედური ქართული მოსახლეობის დიდი ნაწილის ძალდატანებითი ასიმილაცია და მათგან ადგილობრივი, ძირძველი, ქართველური ეთნიკური სახელი „აფხაზი“ ახალ თვითსახელწოდებად მიიღეს. „ძველი აფხაზობის“ მნიშვნელოვანი ნაწილი თანამოდემ მებრელებს შეერწყა (უმეტესმა ნაწილმა კი, როგორც ითქვა, საკუთარი ეთნიკური სახე დაჰკარგა და გააფსუვდა).

დ. როგორც უახლესი მეცნიერული გამოკვლევებით თვალნათლივ დასტურდება, აფხაზურ-ადიღეური მოდგმის ტომებს არ უცხოვრიათ არც მცირე

რე აზიის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში (სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთი შავიზღვისპირეთი).

მ. რომ კავკასიური მოდგმის აფხაზურ-ადიღეური ტომების, მათ შორის, თანამედროვე აფსუა-აფხაზთა წინაპრების წინარესამშობლო არის ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიის მიწა-წყალი...

ამგვარად, XVII საუკუნის დასაწყისიდან ისტორიული აფხაზეთის მიწა-წყალზე, ქართველური მოსახლეობის გვერდით, გაჩნდა უცხო, ადიღეურენოვანი ტომების საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ჯგუფები, რომლებიც სულ მალე, ქართველი მოსახლეობის ნაწილთან შერწყმის შედეგად, ახალ ეთნიკურ ერთეულად ჩამოყალიბდნენ. მათ ადრე, თავდაპირველ, პირიქითა სამშობლოში „აფსუები“ („აბაზები“, „აბაზა“) ეწოდებოდათ; ახლანდელ, ე.ი. პირაქეთა სამშობლოში კი ახალი თვითსახელწოდება—აფხაზები“ (უფრო სწორად, აწინდელი აფხაზობა“) მიისაკუთრეს.

ასე რომ, ძველი, ქართული აფხაზეთის ადგილზე ახალი, ადიღეურ-ჩერქეზული აფხაზეთი იშვა. აფხაზეთის ყოფა-ცხოვრება ძირფესვიანად შეიცვალა (პროფ. გ. გასვიანი).

და კიდევ: თანდათან ისტორიას ბარდება უძველეს მცირე აზიაში (სამხრეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთი შავიზღვისპირეთი და ჩრდილო-აღმოსავლეთი ანატოლია) მცხოვრები არაინდოევროპული წარმომავლობის ხათების (პროტოხეთები), ქასქებისა (ქაშქები) და აბეშლაელების (აბეშლა) აფხაზურ-ადიღეური წარმოშობის ტომებისადმი კუთვნილების ყბადაღებული, ანტიმეცნიერული თეორია. ამ მხრივ უნდა აღინიშნოს ცნობილი ქართველი ისტორიკოს-ხეთოლოგის პროფ. გრ. გიორგაძის ღვაწლი (იხ. გრ. გიორგაძე, უძველესი ახლოაღმოსავლური ეთნოსები და ქართველთა წარმომავლობა, თბ., 2002).

ისტორიულ ეთნონიმთა (საერთოდ, ტოპონიმთა) მხოლოდ სავარაუდო და გარეგან ლინგვისტურ მსგავსებაზე აგებულ ცრუმეცნიერულ (ზმირად საკმაოდ შორსმავალ და მეტისმეტად მაგნე და საშიშ) თეორიებს დიდი ხნის სიცოცხლე არ უწყერიათ.

აქვე შევნიშნავთ, რომ ცნობილ მკვლევართა მნიშვნელოვანი ნაწილის

(პირველ რიგში – აკად. არნ. ჩიქობავა და მისი სამეცნიერო სკოლა) აზრით, ახლანდელი „აფხაზურ-ადილეური“ და სხვა ადგილობრივი, ჩრდილოკავკასიური მოდემის ხალხები (და ენები), ქართველებთან (და ქართველურ ენებთან, საერთოდ – ქართულ ცივილიზაციასთან) ერთად, განეკუთვნებიან მსოფლიოს ერთ-ერთ უუძველეს ხალხთა (და ენათა) ცალკე ოჯახს, რომელსაც „იბერიულ-კავკასიური“, ანუ „კავკასიური“ (ჯგობია: „ქართველურ-კავკასიური“) ეწოდება.

² დღევანდელი ტუაფსეს ჩრდილო-დასავლეთით, 20 კილომეტრზე (თანამედროვე რუსეთის ფედერაციული რესპუბლიკა).

³ თანამედროვე აფხაზების უფრო ადრინდელი თვითსახელი უნდა იყოს – „აფსუა“, ხოლო ქვეყნისა – „აფსნი“.

⁴ უფრო ვრცლად იხ. დ. ლეთოდიანი, აფხაზეთის, აფშილეთის და სანიგეთის პოლიტიკური დამოკიდებულება ეგრისთან (ლაზიკასთან) IV-VIII სს-ში, თბ., 1991, გვ. 140-166 და იქ დასახელებული ლიტერატურა; მ. ნიკოლეშვილი, აფხაზები და „აფხაზობა“, „ქუთაისი“, 1993, №-№107-111 და მრავალი სხვ.

⁵ ამ ტომს, სახელწოდებით „აბაზგები“ (ქვეყანა „აბაზგია“) პირველად მოიხსენიებს ახ. წ. II საუკუნის ცნობილი ბერძენი ისტორიკოსი და ფილოსოფოსი ფლავიუს არიანე თავის წიგნში „მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო“ (იხ. ნ. კეჭალაძის გამოცემა, თბ., 1961).

⁶ თ. გამყრელიძე, დასახ. წერილი, გვ. 10-14.

⁷ დ. მუსხელიშვილი, აფშილთა ეთნიკური კუთვნილების საკითხისათვის: საისტორიო ჟურნალი „არტანუჯი“, 2000, №10, გვ. 21-22.

⁸ ნ. ფოფხაძე, სინამდვილე კი ასეთია: გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1994, 4 აპრილი.

⁹ დიდი კავკასიონის წყალგამყოფი „ასასზღვრო ხაზი“ მასობრივად პირველად ადილეური მოდემის ჯიქებმა (ანტიკური წყაროებით – ზიგები, ზიხები) სწორედ ამ დროს გადმოლახეს და ამიერკავკასიაში გადმოვიდნენ. ისინი „დაემკვიდრნეს ბოლოსა აფხაზეთისასა“ (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 157₂). ასე ჩაეყარა საფუძველი საქართველოს (აფხაზეთის) ჯიქეთს. შავი

ზღვის სანაპიროზე ჯიქების გამოჩენა პირველად დიდმა პონტოელმა ბერძენმა ისტორიკოსმა და გეოგრაფმა სტრაბონმა (ძვ. წ. I – ახ. წ. I სს.) დააფიქსირა¹¹.

¹¹ ც. აბულაძე, საქართველოსა და მისი პოლიტიკური წარმონაქმნების სახელწოდებანი ოსმალურ წერილობით ძეგლებში: საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია, თბ., 1993, გვ. 273-275.

¹² "ვახუშტი ბაგრატიონის სიტყვებით რომ ვთქვათ, აფხაზები არიან "კაცნი მგვანენი მეგრელთა" (იხ. ქართლის ცხოვრება, ტ. IV, გვ. 785_რ).

აქ გასათვალისწინებელია ერთი გარემოებაც: საქართველოს შორეულ ჩრდილო-დასავლეთ პერიფერიაზე (უდამწერლობო ქართველური ენების გარემოცვაში) იმიერკავკასიიდან მომდინარე მიგრაციულ-ასიმილაციური პროცესები, გასაგები მიზეზების გამო, ქართულმა ისტორიულმა და სიტყვაკაზმულმა მწერლობამ ისე ფართო მასშტაბით და ისე ნათლად ვერ დააფიქსირა, როგორც, მაგალითად, უფრო ახლოს მდებარე და, შედარებით უფრო მოგვიანებით, შიდა ქართლის ჩრდილოეთ ნაწილში მიმდინარე ალანოსების ჩამოსახლების პროცესი.

¹³ მკითხველს ვთხოვ, მომიტევოს და დიდსულოვნად შემინდოს საკვლევი საკითხისაგან გადახვევა და მისი ქრონოლოგიური სამანების ქსოლენ "უხეში დარღვევა". ავტორის მცირე "ურევლამენტო წიაღსვლები" აფხაზეთის საკითხის აქტუალურობამ და ყოველგვარი ქართულის მიმართ პათოლოგიური სიძულვილით ("ზოოლოგიური ქართველოფობია!") შეპყრობილი აფსუა ფაშისტის სეპარატისტებისა და ექსტრემისტების, მათი უცხოელი პატრონების მიერ ისტორიული ჭეშმარიტების გაუგონარმა გაყალბებამ განაპირობა. ცხადია, აქ თავისი ლომის წილი მოუძღვის ზოგიერთი ჩვენი უსამშობლო კოსმოპოლიტი თანამემამულის ბედოვლათობას, უპრინციპო პოზიციასა თუ გაუკუღმართებულ, არაეროვნულ ცნობიერებასა და ზნეობას (რასაკვირველია, სხვა საკითხია, თუ რამდენად დამაჯერებელია ავტორის მიერ აქ წარმოდგენილი არგუმენტაცია). აფხაზეთი ხომ ჩვენი მოუშუშებელი ღია ჭრილობა, ქართველთა ახლანდელი თაობებისათვის ყველაზე დიდი ეროვნული ტრაგედიაა?!

**ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი**

**ღავით აღმაშენებლის სახელობის
ქუთაისის ისტორიის შემსწავლელი
სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი**

კორექტორი ლელა რუსაძე

**ტირაჟი 500
მაისი, 2003 წელი**